
ข้อเสนอการแปลงเปลี่ยน
ความขัดแย้งชายแดนใต้
ผ่านการประสานวัฒนธรรม
และการปกครองร่วมกัน

ข้อเสนอการแปลงเปลี่ยน ความขัดแย้งชายแดนใต้ ผ่านการผสมผสานวัฒนธรรม และการปกครองร่วมกัน

โคทม อารียา

แต่ ผศ. ดร.ปาริชาติ สุวรรณบุบผา

บทคัดย่อ

สถานการณ์ความรุนแรงในชายแดนใต้ได้ยืดเยื้อมากกว่าทศวรรษแล้ว โดยมีความซับซ้อนและตัวละครความขัดแย้งจำนวนมาก ในการคลี่คลายความขัดแย้งเช่นนี้ มีความจำเป็นที่จะทำความเข้าใจเป้าหมายของตัวละครที่เกี่ยวข้อง แต่น่าเสียดายที่ขบวนการต่อสู้ด้วยอาวุธไม่ได้เสนอเนื้อหาของข้อเรียกร้องของตนอย่างชัดเจน บทความนี้ได้ย้อนไปพิจารณาข้อเรียกร้อง 7 ข้อที่ยังมีสุหลง ผู้นำศาสนาคนสำคัญได้ให้ไว้เมื่อ 70 ปีก่อน และนำมาประกอบกับข้อเสนอของภาคประชาสังคมในปัจจุบัน แล้วนำมาคัดกรองเป็นประเด็นสำคัญสองประเด็นคือ การสร้างสรรค์สังคมพหุวัฒนธรรมที่ไม่แยกส่วน หากมีการ

ผสมผสานวัฒนธรรมอันหลากหลายเข้าด้วยกันโดยเคารพความแตกต่าง และการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคนในท้องถิ่น บทความนี้ได้วิเคราะห์ประเด็นทั้งสองไว้ในเบื้องต้น และมีข้อเสนอเพื่อแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในชายแดนใต้ว่าน่าจะมีการศึกษาประเด็นทั้งสองเพิ่มเติม และตัวละครที่เกี่ยวข้องควรถกแถลงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว เพื่อให้เห็นแนวทางที่เป็นไปได้ที่จะนำประเด็นที่เป็นหลักการเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติ โดยหวังว่าคณะผู้ตุคยสันติภาพ/สันติสุขจะได้หยิบยกขึ้นเป็นวาระและทำเป็นเนื้อหาของกรตกลงกันต่อไป

คำสำคัญ: การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง พหุวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่นชายแดนใต้

Abstract

The protracted violent situation in Southern Border Area has been going on for more than a decade. The conflict is complex and involves many actors. In order to transform such conflict, it is necessary to understand the goals of relevant actors. Unfortunately, armed movements do not clearly spell out their demands. Therefore, this article proposes to go back to the 7 points original demands made 70 years ago by a prominent religious leader, namely Haji Sulong. The consideration of these demands in conjunction with the more recent ones made by civil society led to two important issues: the building of a multiculturalist and united society where different cultures interact with respect and the development of a special form

of local governance in accordance with the will of local people. After a preliminary analysis of these two issues, the article goes on to suggest further study with active participation and deliberation of relevant actors, thus preparing for the practical implementation of these issues and bringing them to be part of the agenda of the ongoing peace dialogue process.

Keywords: conflict transformation, multiculturalism, local governance, southern border area.

บทนำ

ความขัดแย้งทางสังคมที่ยืดเยื้อในชายแดนใต้: ตัวละครและเป้าหมาย

พื้นที่ชายแดนใต้ที่มีความขัดแย้งได้รับการเรียกขานว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.)” ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสี่อำเภอของสงขลา ส่วนขบวนการที่ต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อปลดปล่อยพื้นที่นี้มักนิยมใช้คำว่าปาตานีมากกว่า (Deep South Watch, 2556) ในที่นี้ขอใช้คำว่าชายแดนใต้ เพราะเป็นคำที่สั้นและสื่อถึงพื้นที่ปัจจุบันที่เป็นทั้งจังหวัดและอำเภอ

ในชีวิตของคนเรา การกระทำหมายถึงการมุ่งหาเป้าหมาย ในชีวิตทางสังคม การกระทำต่อกัน (ปฏิสัมพันธ์) หมายถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งที่มีคุณค่า เราอาจเรียกผู้กระทำหรือผู้มีปฏิสัมพันธ์ว่า “ตัวละคร” (actors) ตัวละครมีปฏิสัมพันธ์ด้วยเหตุต่างๆ กัน เช่น คิดว่าเป็นประโยชน์ ทำตามความเคยชิน หรือเพราะถูกบังคับให้ทำ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครไม่ราบรื่นเสมอไปหรือมัก

ขัดแย้งกัน มีนิยามความขัดแย้งนิยามหนึ่งที่น่าสนใจคือ ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อตัวละครต่างมุ่งสู่เป้าหมายที่เข้ากันไม่ได้ (in pursuit of incompatible goals) (Galtung, 1958, น. 23 - 24) เกี่ยวกับความขัดแย้งในชายแดนใต้ คำถามที่สำคัญคือ ใครคือตัวละคร และอะไรคือเป้าหมายของพวกเขา

ขอเสนอว่าภาคีหรือตัวละครหลักของความขัดแย้งได้แก่ภาครัฐและขบวนการต่อสู้ด้วยอาวุธ (armed movements) ซึ่งต่อไปจะขอเรียกสั้นๆ ว่า “ขบวนการ” แน่แน่นอนว่าภาคีทั้งสองยังแบ่งเป็นภาคส่วนต่างๆ อีก เช่น ภาครัฐประกอบด้วยภาคการเมือง (ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน) ข้าราชการประจำ (ทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน) และพนักงานของรัฐ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549) ส่วนฝ่ายขบวนการก็อาจจำแนกโดยสังเขปได้ดังนี้

(1) แนวร่วมปลดปล่อยประชาชนชาติปาตานี (Barisan Nasional Pembebasan Patani (BNPP) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2502 แต่ต่อมาในคริสต์ทศวรรษ 1980 ได้เปลี่ยนชื่อโดยใช้คำว่า Islam แทน Nasional และใช้ชื่อย่อว่า BIPP ซึ่งเป็นการเน้นศาสนาแทนชาติพันธุ์

(2) ด้วยความเห็นทางศาสนาและวิธีการสู้รบที่ต่างกัน จึงมีการก่อตั้งแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ (Barisan Revolusi Nasional (BRN)) ขึ้นในปี พ.ศ. 2506 สาขาหนึ่งของบีอาร์เอ็นหรือ BRN Coordinate คือกองกำลังหลักในการต่อสู้กับรัฐไทยในปัจจุบัน

(3) ในปี พ.ศ. 2511 ได้มีการก่อตั้งองค์กรปลดปล่อยสหปาตานี (Patani United Liberation Organization (PULO) ขึ้น ปัจจุบันแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ใช้ชื่อย่อว่า PULO-P4 PULO-DSPP และ PULO-MKP

(4) ในคริสต์ทศวรรษ 1980 รองประธาน BIPP ได้แยกตัวออกมาจัดตั้งขบวนการมุจาฮิดีนปาตานี (Gerakan Mujahidin Patani (GMP)) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นขบวนการมุจาฮิดีนอิสลามปาตานี หรือ GMIP

(5) ในการพูดคุยสันติภาพรอบแรกระหว่างรัฐบาลกับขบวนการคู่สนทนาคือบีอาร์เอ็น ในการพูดคุยรอบสอง รัฐบาลใช้คำว่า การพูดคุยสันติสุข แทนการพูดคุยสันติภาพ อีกทั้งมีการเปลี่ยนคู่สนทนาเป็นองค์กรร่วมภายใต้ชื่อว่า **Majlis Syura Patani** มีชื่อย่อว่า **Mara Patani** ก่อตั้งในเดือนมีนาคม 2558 ประกอบด้วย บีอาร์เอ็น แอคชั่น กรุป, BIPP, PULO ทั้งสามกลุ่ม และ GMIP การพูดคุยรอบสองดำเนินมาประมาณสองปีแล้ว ยังไม่มีความคืบหน้าที่ชัดเจน (Gunaratna, Acharya, and Chua, 2005, pp. 32 - 45 and pp. 157 - 194)

เป็นเรื่องธรรมดาที่ภาคส่วนต่างๆ ภายในภาครัฐและภายในขบวนการ จะมีความเห็นที่ต่างกันไป แต่จะขอสสมมุติว่าในแง่เป้าหมายแล้ว ภาคีหลักทั้งสองมีจุดยืนหรือเป้าหมายที่เป็นหนึ่งเดียวกันภายในฝ่ายของตน เป้าหมายของฝ่ายรัฐคือทำตามกฎหมายโดยทั่วไป และรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ รัฐมีหน้าที่รักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนทุกคนที่อยู่ในประเทศ รักษาบูรณภาพของดินแดน จัดให้มีกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพในการยังความยุติธรรมแก่ทุกคนอย่างเสมอเหมือนกัน ส่งเสริมความสมบูรณ์พูนสุขและคุณภาพชีวิต ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันหลากหลาย ฯลฯ และที่ผ่านมาในอดีต รัฐไทยมีนโยบายบังคับกลบกลืนชนกลุ่มน้อยให้คล้อยตามวัฒนธรรมกระแสหลัก

เป้าหมายการต่อสู้ของฝ่ายขบวนการคือการปลดปล่อยดินแดนจากกรยึดครองของรัฐสยามที่ไม่ใช่อิสลาม (รัฐกาฬิร) (แม้ว่ารัฐสยามจะเปลี่ยนชื่อเป็นรัฐไทย แต่ในแง่วาทกรรมแล้ว ขบวนการยังคงใช้คำว่าสยามเพื่อเน้นประวัติศาสตร์

ที่เกิดขึ้นนับร้อยปีมาแล้ว) เช่นนี้แล้ว ก็ย่อมขอขอบธรรมที่ชาวมลายูแห่งปัตตานี จะลุกขึ้นต่อสู้เพื่อทวงดินแดนคืน ปลดปล่อยดินแดนนี้ และสถาปนารัฐปัตตานี ที่เป็นรัฐอิสลามขึ้น (บะห์รูณ, 2548)

ด้วยการมีเป้าหมายที่เข้ากันไม่ได้ดังกล่าว ความขัดแย้งจึงยืดเยื้อมายาวนาน และการปะทะกันด้วยความรุนแรงรอบล่าสุดซึ่งเริ่มเมื่อปี 2547 ก็ยืดเยื้อมากกว่า 13 ปีแล้ว ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 6,000 คน

นอกเหนือจากตัวละครหลักซึ่งได้แก่ฝ่ายรัฐบาลและมารา ปัตตานีดังกล่าวแล้ว จะขอกกล่าวถึงตัวละครนอกภาครัฐ (non-state actors) โดยสังเขป ดังนี้

ฝ่ายรัฐมองว่าองค์กรภาคประชาสังคมในชายแดนใต้ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีการจำแนกเป็นกลุ่มองค์กรดังนี้ 1) ผู้หญิง 107 องค์กร 2) การศึกษาศาสนา วัฒนธรรม 88 องค์กร 3) สื่อสาธารณะ 43 องค์กร 4) เยียวยา 35 องค์กร 5) เยาวชน 33 องค์กร 6) วิชาการ 31 องค์กร 7) พัฒนาชุมชน 31 องค์กร 8) สาธารณสุข 14 องค์กร 9) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 11 องค์กร 10) เครือข่าย 10 องค์กร 11) เศรษฐกิจ 10 องค์กร 12) สิทธิมนุษยชน 6 องค์กร รวม 419 องค์กร โดยภาครัฐส่วนหนึ่งมองว่าองค์กรเหล่านี้จำนวนหนึ่งทำตัวเป็นแนวร่วมกับขบวนการ “แสวงประโยชน์จากกลไกกระบวนการสันติภาพ...มักจะไม่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชน แต่กลับขับเคลื่อนงานการเมืองสนับสนุน BRN มุ่งไปยังเป้าหมายคือ ‘เอกราช’ ด้วยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่รวมไปถึงต่างประเทศ เมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงก็จะลงไปตรวจสอบไปเยี่ยมครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ สร้างภาพโศกโศกงานด้วยการกล่าวหาโจมตี บิดเบือนข้อเท็จจริงว่าเกิดจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สื่อทางเลือก เป็นการจุดประเด็นขยายผล

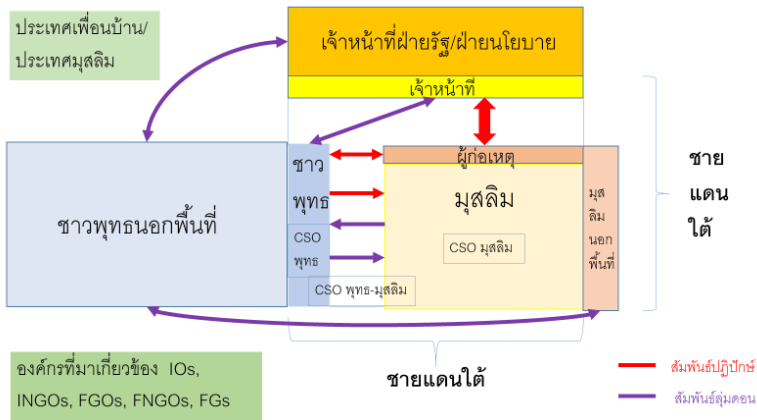
สื่อไปยังต่างชาติ เพื่อวัตถุประสงค์ต้องการขอรับเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ” (อิมรอน, 2558)

ในส่วนของฝ่ายประชาสังคมเอง มีการรวมตัวของสมาพันธ์เครือข่ายมูลนิธิ ศูนย์ และองค์กรในชื่ออื่นๆ จำนวน 28 กลุ่ม/องค์กร รวมกันเป็นสภาประชาสังคมชายแดนใต้ โดยมีพันธกิจคือ “หนุนเสริมการสร้างสันติภาพและกระบวนการสันติภาพอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน” และมียุทธศาสตร์คือ 1. การสร้างพื้นที่กลางและผลักดันเชิงนโยบาย (Common Space and Advocacy) คือ สร้าง/ขยายพื้นที่กลางให้กับภาคประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอและผลักดันเชิงนโยบายด้วยความรู้แก่ทุกฝ่าย 2. การเสริมพลัง (Empowerment) เสริมพลัง สร้างความเข้มแข็งและอำนาจการต่อรองให้กับภาคประชาสังคมและภาคประชาชนในทุกมิติ 3. การขยายเครือข่าย ขยายองค์กรสมาชิกภายในและต่างประเทศ

คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีได้ทำการสำรวจตัวละครระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับชายแดนใต้ พบว่ามีจำนวน 44 องค์กร จำแนกเป็นรายประเภทได้ดังนี้ 1) องค์กรระหว่างประเทศ (IOs) 8 องค์กร 2) องค์กรเอกชนระหว่างประเทศ (INGOs) 17 องค์กร 3) องค์กรของรัฐบาลต่างประเทศ (FGOs) 4 องค์กร 4) องค์กรเอกชนต่างประเทศ (FNGOs) 12 องค์กร 5) หน่วยงานของรัฐบาลต่างประเทศ (FGs) 3 หน่วยงาน หากพิจารณาตามบทบาทหน้าที่อาจจำแนกเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการหาทางยุติความรุนแรงโดยตรง ได้แก่ 1) การประเมินสถานะของประเทศในประเด็นเฉพาะ เช่น สิทธิมนุษยชน 2) การผลักดันประเด็นเฉพาะ เช่น ความยุติธรรม 3) การสนับสนุนทางวิชาการ รวมถึงการอบรมทักษะในประเด็นเฉพาะ 4) การสนับสนุนงบประมาณ ส่วนองค์กรที่พยายามขับเคลื่อนกระบวนการสันติภาพโดยตรงมี 4 องค์กร

ได้แก่ 1) สำนักนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย ทำหน้าที่ผู้อำนวยการความสะดวก
2) องค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) ทำหน้าที่ลดทอนความขัดแย้งทางศาสนา
และชาติพันธุ์ 3) ศูนย์การพูดคุยเพื่อมนุษยธรรม (Center for Humanitarian
Dialogue (HD)) ทำหน้าที่ประสานงานแบบคนกลาง 4) Peace Architecture
and Conflict Transformation Alliance (PACTA) ทำหน้าที่ประสานงาน
เช่นเดียวกับ HD (คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, 2559)

แผนภาพที่ 1 แผนภาพแสดงตัวละครสำคัญของความขัดแย้งที่ยืดเยื้อในชายแดนใต้

ตัวละครและความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครของความขัดแย้งในชายแดนใต้พอสรุปเป็นแผนภาพในรูปที่ 1

ความขัดแย้งในชายแดนใต้: ข้อเรียกร้อง

ในการพูดคุยสันติภาพที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ รัฐบาลในฐานะภาคี A ได้มีข้อเสนอ 3 ข้อต่อมารา ปาตานี ในฐานะภาคี B ซึ่งสรุปความได้ว่า ขอให้คุยกันในเรื่องการหยุดยิง (มีพื้นที่ปลอดภัย) การมาร่วมกันพัฒนาพื้นที่ตามความต้องการ

ของประชาชน และความยุติธรรม ส่วนเรื่องอื่นๆ ก็หยิบยกมาพูดคุยกันได้สังเกตได้ว่าฝ่ายรัฐบาลอาจเก็บเรื่องยากๆ ไว้พูดคุยกันภายหลัง หรือไม่ก็ไม่อยากให้มีการพูดคุยในเรื่องที่สำคัญบางเรื่อง เช่น เรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมนิยม นโยบายภาษาและชาติพันธุ์ และเรื่องการเมืองการปกครอง หากเป็นเช่นนี้ ก็คล้ายกับว่าฝ่ายรัฐบาลต้องการให้มีการคืนสู่การดำรงสถานภาพเดิมที่เคยมีมาก่อนการสู้รบในรอบนี้ (status quo ante)

ส่วนฝ่ายมารา ปาตานีก็มีความระมัดระวังที่จะยังไม่เสนอข้อเรียกร้องในเชิงเนื้อหาสาระ หัวข้อการพูดคุยที่เสนอ 3 ข้อก็เป็นข้อเรียกร้องเชิงกระบวนการมากกว่า คือ

- 1) กำหนดให้การพูดคุยเพื่อสันติสุขเป็นวาระแห่งชาติเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องแม้เปลี่ยนรัฐบาล
- 2) ยอมรับองค์กรมารา ปาตานี ว่าไม่ใช่เป็นเพียงกลุ่มที่มีความเห็นต่างจากรัฐ หากเป็นองค์กรที่อยู่บนโต๊ะเจรจา
- 3) ให้การคุ้มครองทางกฎหมายแก่คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขของมารา ปาตานี จำนวน 15 คน เพื่อให้สามารถเดินทางมาพูดคุยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม (อัปดุลลาอะ หวังหนี, 2558)

ในการพูดคุยรอบแรกกับตัวแทนรัฐบาลยังลักษณะก่อนหน้าี้ ภาคี B (Deep South Watch, 2556) ซึ่งได้แก่ ปีอาร์เอ็น ได้มีข้อเรียกร้อง 5 ข้อ ดังนี้

1. รัฐสยามต้องให้มาเลเซียเป็นคนกลางในการเจรจา ไม่ใช่ผู้อำนวยความสะดวก
2. ต้องเป็นการพูดคุยระหว่างขบวนการปาตานีที่นำโดยกลุ่มปีอาร์เอ็น กับฝ่ายสยาม

3. ในระหว่างการพูดคุยจะต้องมีผู้สังเกตการณ์จากประชาคมอาเซียน องค์การความร่วมมืออิสลาม และองค์กรพัฒนาเอกชน
4. รัฐสยามต้องปล่อยนักโทษที่ถูกคุมขังและยกเลิกหมายจับทั้งหมด โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ
5. รัฐสยามต้องยอมรับว่ากลุ่มบิฮาร์เอ็นเป็นองค์กรเพื่อการปลดปล่อย ปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน

เลขาธิการสำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติได้ตอบข้อเรียกร้องของ บิฮาร์เอ็นในเชิงภาคเสรี ว่าจะต้องพูดคุยหลักการเบื้องต้นที่เสนอโดยบิฮาร์เอ็น กันต่อไป อย่างไรก็ดี เมื่อเปลี่ยนรัฐบาล คณะพูดคุยฝ่ายภาคี A ชุดใหม่ถือว่า ภาคี B เปลี่ยนเป็นมารา ปาตานี ข้อเสนอของบิฮาร์เอ็นจึงเสมือนตกร้างไปแล้ว แต่กระนั้นดูเหมือนว่ามารา ปาตานียังรอจังหวะที่จะนำข้อเรียกร้องดังกล่าวขึ้นมาปิดฝุ่นใหม่¹

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือว่า ประชาชนในชายแดนใต้มีข้อเรียกร้องอะไร หรือคิดอะไรอยู่ ประเด็นนี้ยากที่จะตอบให้ชัดเจนได้ ในที่นี้จะขอนำผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey) ครั้งที่ 1 (รายงานในเดือนพฤษภาคม 2559) และ ครั้งที่ 2 (รายงานในเดือนสิงหาคม 2559) (Deep South Watch, 2560) มาสรุปพอสังเขปดังนี้

---

¹ ข้อมูลจากการสนทนาส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่รัฐและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพูดคุย

ประเด็นคำถาม	ร้อยละของคำตอบครั้งที่ 1 (ครั้งที่ 2 อยู่ในวงเล็บ)
ผู้ตอบถือศาสนา	อิสลาม 46.2 (76.8) พุทธ 23.4 (23.2)
ผู้ตอบมองตนเองเป็น	มุสลิม 52.5 (47.5) ไทย 22.5 (24.7) มลายู 13.4 (19)
ผู้ตอบพูดภาษา	มลายู 55.9 ไทย 24.6 มลายูปนไทย 16.2
ภาษาที่ผู้ตอบอ่านได้	ไทย 78.1 มลายู (อักษรยาวี) 45.1
เป้าหมายของขบวนการคือ	เอกราช 16.6 (23) อำนาจ/อิทธิพล 14.7 (12.2) ไม่รู้/ไม่ตอบ 59.2 (62.3)
ใครคือหัวหน้าคณะพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข	ไม่ทราบกว่า 90
สนับสนุนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข	56.4 (56.1)
ควรคุยเรื่องรูปแบบการปกครองท้องถิ่น	61.7
รูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่เหมาะสม	เหมือนรูปแบบในท้องถิ่นอื่น 52.5 รูปแบบพิเศษ 53.7 (รวมคำตอบที่ว่า จำเป็น อยากรู้ได้ และพอรับได้)
ข้อเสนอการเปลี่ยนแปลง	(ความปลอดภัย) การพัฒนาเศรษฐกิจและ รายได้ การแก้ปัญหาเสพติด (สิทธิมนุษยชน) การพัฒนาการศึกษา

ตารางที่ 1 ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey)

จากผลการสำรวจข้างต้นมีข้อสังเกตว่าผู้คนในชายแดนใต้มีหลายอัตลักษณ์ มีความเป็นมลายูหรือความเป็นไทยหรือปนกันบ้าง มีความเป็นมุสลิมหรือความเป็นพุทธ แต่ในหลายเรื่องก็ให้ความสำคัญไปในทางเดียวกัน เช่น การปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของคนในท้องถิ่น ความปลอดภัย และการพัฒนา เรื่องหนึ่งที่ยังคงอยู่ในใจของผู้ตอบคำถามคือเรื่องเป้าหมายของขบวนการ ซึ่งอาจรู้เลาๆ ว่าเป็นเรื่องเอกราช แต่เลือกที่จะไม่ตอบ เรื่องนี้คงต้องคุยกันตรงไปตรงมา มีคนเชื่อว่าการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน แต่ผมกลับเชื่อว่าการปกครองท้องถิ่นที่ให้คนในท้องถิ่นปกครองตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น จะลดแรงจูงใจที่จะก่อตั้งรัฐอิสระ เพราะการปกครองที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีและมีเสรีภาพคือการปกครองที่พึงปรารถนานั่นเอง

แต่การสำรวจความคิดเห็นครั้งนี้ไม่ได้เน้นมิติของอดีตหรือประวัติศาสตร์ ไม่ได้มองย้อนกลับไปว่าในอดีตเคยมีข้อเรียกร้องอะไร และเมื่อเวลาผ่านไปได้ตอบสนองข้อเรียกร้องเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด จึงขอยกข้อเรียกร้องในอดีตของฮัจญีสุหลงมากล่าวโดยสังเขปดังต่อไปนี้

ข้อเรียกร้อง 7 ข้อของฮัจญีสุหลง

ฮัจญีสุหลง คือผู้นำทางศาสนาแห่งปัตตานี ผู้ที่ได้ประมวลความต้องการของคนในพื้นที่ไว้เมื่อ 70 ปีที่แล้ว และเท่าที่พูดคุยกับคนในพื้นที่ในปัจจุบันพบว่าความต้องการดังกล่าวยังโดนใจคนในปัจจุบันอยู่ไม่น้อย แม้ว่าบางข้อจะพ้นสมัยไปแล้ว ฮัจญีสุหลงได้ยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ในปี 2490 (นาชื่อเราะะ เจะฮะ, 2558) ดังนี้

1. ขอให้แต่งตั้งบุคคลคนหนึ่งซึ่งมีอำนาจเต็มมาปกครองใน 4 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ให้มีอำนาจที่จะปลด ระวัง

หรือโยกย้ายข้าราชการได้ บุคคลผู้นี้จักต้องถือกำเนิดในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งของ 4 จังหวัด และจักต้องได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนใน 4 จังหวัดนั้น

2. ข้าราชการใน 4 จังหวัดจักต้องเป็นมุสลิมจำนวน 80%
3. ให้ใช้ภาษามลายูและภาษาไทยเป็นภาษาราชการของ 4 จังหวัด
4. ให้ภาษามลายูเป็นภาษากลางของการสอนในโรงเรียนชั้นประถมศึกษา
5. ให้ใช้กฎหมายมุสลิมในศาสนา แยกออกไปจากศาลจังหวัด โดยมีผู้พิพากษามุสลิม (Qadi) นั่งพิจารณาร่วมด้วย
6. ภาษีเงินได้และภาษีทั้งปวงที่เก็บจากประชาชนใน 4 จังหวัดจักต้องใช้จ่ายเฉพาะใน 4 จังหวัดเท่านั้น
7. ให้จัดตั้งคณะกรรมการมุสลิมมีอำนาจเต็มในการดำเนินการเกี่ยวกับคนมุสลิมทุกเรื่อง โดยให้อยู่ในอำนาจสูงสุดของผู้นำตามข้อ 1

จะขอเรียบเรียงข้อเรียกร้องบางข้อเสียใหม่เพื่อให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน และให้ข้อสังเกตบางประการ ดังนี้ 1) ให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งใน 3 จังหวัด (สตูลอยู่คนละฝั่งทะเล ปัจจุบันคนพูดภาษามลายูเหลือน้อย จึงไม่ควรรวมอยู่ในเขตพื้นที่ชายแดนใต้ที่กำลังพิจารณาอยู่นี้) 2) ข้าราชการที่เป็นมุสลิมได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น (แต่มักไม่ได้ตำแหน่งสูง) ข้อเรียกร้องนี้จึงลดน้อยสำคัญลงแล้ว 3) คนในพื้นที่ที่สามารถอ่านเขียนภาษามลายูกลางในระดับมาตรฐานที่พอใช้เป็นภาษาราชการยังมีน้อย คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) เคยเสนอให้ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาทำงาน แต่ไม่ได้รับการตอบสนองที่ชัดเจน จึงขอเสนอให้เร่งส่งเสริมการเรียนการสอนภาษามลายูมาตรฐานมาเลเซียในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยจนถึงขั้นความชำนาญการ 4) ควรใช้ภาษาแม่เป็นสื่อการเรียนการสอนในระดับ

อนุบาลและประมปีที่ 1 แล้วค่อยๆ เปลี่ยนมาใช้ภาษาไทยเป็นสื่อ ดังตัวอย่าง
โครงการทวิภาษาของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมแห่งเอเชีย มหาวิทยาลัย
มหิดลที่ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจนเห็นผลแล้ว (ฟาฏินา วงศ์เลขา, 2560)
5) ในสี่จังหวัดภาคใต้มีการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก โดยมี
คณะตุ้ะยุติธรรมประจำศาลเยาวชนและครอบครัวนึ่งพิจารณาคดีด้วย (นิติธร
วงศ์เย็น, 2560) 6) ปัจจุบันการจัดเก็บภาษีในชายแดนใต้ไม่เพียงพอแก่การ
ใช้จ่าย ยังต้องพึ่งงบประมาณจากส่วนกลาง (ข้อมูลจากการสนทนากับข้าราชการ
ที่เกี่ยวข้อง) 7) ปัจจุบันมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคอยดูแลกิจการ
ทางศาสนาแล้ว

อดีตยอมโยงถึงปัจจุบัน ฮัจญีสุหลงผู้ซึ่งต่อสู้ด้วยแนวทางสันติวิธี
ต้องจบชีวิตลง โดยมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการอุ้มฆ่าโดยเจ้าหน้าที่
ของรัฐ จึงกลายเป็นข้ออ้างของผู้ที่เลือกการต่อสู้ด้วยอาวุธว่าสันติวิธีไม่ได้ผล
อาหมิน โต๊ะมีนา ลูกชายของฮัจญีสุหลงก็ถูกจับกุมคุมขังเช่นกัน จนต้องหลบหนี
ไปอยู่มาเลเซีย และมีข่าวว่าเมื่อเกิดการแตกแยกในขบวนการปีอาร์เอ็น อาหมิน
ก็มาร่วมก่อตั้งปีอาร์เอ็น โคออร์ดิเนต ซึ่งเป็นกำลังหลักของขบวนการที่ต่อสู้กับ
รัฐในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลนี้ก็ได้รับการปฏิเสธจากคนในตระกูลโต๊ะมีนา
โดยเด่น โต๊ะมีนา ย้ำกับสื่อทุกครั้งว่า พี่ชาย - อาหมินก็ไม่ต่างจากบิดา - ฮัจญีสุหลง
ทั้งคู่ล้วนเป็นเหยื่อธรรม (คมชัดลึก, 2556) แต่กระนั้นเด่นก็เคยกล่าวว่า
หากทำตามข้อเรียกร้อง 7 ข้อ ซึ่งผู้เป็นบิดาได้ยื่นเสนอในนามของชาวปัตตานี
เมื่อ 70 ปีก่อน ชายแดนใต้ก็จะสงบลง (นาซือเราะ เจาะฮะ, 2558)

จากข้อเรียกร้อง 7 ข้อในอดีต เห็นได้ว่าข้อเรียกร้องสำคัญที่ยังคงอยู่
คือการปกครองส่วนท้องถิ่นที่สนองความต้องการของคนในท้องถิ่น ตลอดจน
นโยบายทางภาษาและสื่อการสอนที่ให้ความสำคัญแก่ภาษาของคนในพื้นที่
ซึ่งขอตีความด้วยภาษาร่วมสมัยว่า นโยบายสำคัญสองนโยบายที่จะช่วยแก้ไข

ความขัดแย้งชายแดนใต้ก็คือการถ่ายโอนอำนาจสู่ท้องถิ่นและนโยบาย
พหุวัฒนธรรมนิยมนั่นเอง โดยมีข้อสันนิษฐานว่าปีอาร์เอ็นยอมเห็นด้วยกับ
ข้อเรียกร้องซึ่งผู้ก่อตั้งทั้งโดยจิตวิญญาณและในทางปฏิบัติได้ต่อสู้เรียกร้องมา
อีกทั้งจากผลสำรวจความคิดเห็นที่ได้นำมาอ้างแล้ว แนวนโยบายสองแนวนี้
น่าจะสอดคล้องกับความคิดเห็นของประชาชน

ก่อนที่จะขยายความแนวคิดเรื่องการถ่ายโอนอำนาจและพหุวัฒนธรรม
นิยมให้ชัดเจนขึ้น ผมขอสรุปประเด็นต่างๆ ในรูปของแผนภาพและตาราง
ดังต่อไปนี้

จากประเด็นและแนวคิดสู่แผนที่เดินทาง

สำหรับการสรุปประเด็นเป็นแผนภาพและตารางในที่นี้ ผมได้ความคิด
มาจากหนังสือ 3 เล่ม คือ หนังสือของจอห์น พอล เลเดอร์ค (2555) ซึ่งเสนอ
ให้คำนึงถึงมิติเวลาด้วย คือ ให้มีการต่อรองและเยียวยาอดีต การลดเงื่อนไขความ
รุนแรงในปัจจุบัน และวิสัยทัศน์ถึงอนาคตที่จะอยู่อย่างเคารพและเห็นคุณค่า
ซึ่งกันและกัน เลเดอร์คให้ความสำคัญแก่การฟื้นฟูหรือสร้างเสริมโยงโย
สายสัมพันธ์ที่สูญเสียไปหรือเปราะบางลงเพราะความรุนแรง ส่วนหนังสือของ
Varshney (2002) นำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์โดยศึกษาเมืองคู่เทียบในอินเดีย
3 คู่ ซึ่งดูเหมือนจะมีเงื่อนไขที่จะเกิดการจลาจลระหว่างชุมชนฮินดูและมุสลิม
เหมือนกัน แต่เมืองที่ไม่เกิดจลาจลมีองค์กรภาคประชาสังคมซึ่งมีสมาชิก
จากทั้งสองชุมชน ทำให้เกิดการหย่อนตัว (resilience) และความทนกันได้
(tolerance) สูงกว่า เมื่อเกิดวิกฤต องค์กรเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสายโยงที่คอย
ป้องกันความรุนแรง ลบข่าวลือข่าวลวงทั้งหลาย และช่วยเหลือผู้ที่ถูกกระทำ
รุนแรงได้ทันก่อนที่การแก้แค้นเอาคืนจะแพร่ออกไป นั่นคือความสัมพันธ์ข้าม
ชาติแบ่งทั้งหลาย (ซึ่งไม่มีแต่ชาติแบ่งด้านชาติพันธุ์หรือศาสนาเพียงชาติแบ่งเดียว)

ในลักษณะของโยงโยข้ามไปมา (crisscross) คือปัจจัยหลักของการคลี่คลายความขัดแย้ง หนังสือเล่มที่ 3 มี Widjojo (2010) เป็นบรรณาธิการ หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงแผนที่เดินทาง (Road Map) สำหรับปาปัวที่เป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย และได้วิเคราะห์ความขัดแย้งที่นั่นได้อย่างดี แผนภาพและตารางที่จะนำเสนอต่อไปได้ดัดแปลงมาจากหนังสือเล่มนี้เพื่อให้เข้ากับกรณีชายแดนใต้ของไทย

จากการวิเคราะห์ข้างต้น ผมขอยกประเด็นที่เห็นว่าสำคัญมาถกแถลง (deliberate) สัก 4 ประเด็น โดย 2 ประเด็นเป็นเรื่องของการสะสางเรื่องที่กำลังคาใจจากในอดีตอันไกลและใกล้ อีก 2 ประเด็นเป็นเรื่องการมุ่งหน้าสู่อนาคต

ประเด็นที่ 1 **ประวัติศาสตร์:** ซึ่งรวมถึงตำนานและเรื่องเล่าบางเรื่อง ที่เล่าโดยคนในพื้นที่ มีทั้งประวัติศาสตร์แห่งความภาคภูมิใจ ความเจริญในอดีต การเป็นระเบียบของเมกกะ ฯลฯ และประวัติศาสตร์บาดแผล การถูกรุกราน การยึดครอง ทารุณกรรม ฯลฯ ส่วนประวัติศาสตร์ทางการเช่นที่สอนในโรงเรียนคือประวัติศาสตร์ชาติซึ่งแสดงวีรกรรมของศูนย์กลางอำนาจรัฐ การปราบผู้กระด้างกระเดื่อง การนำพาความเจริญสู่ภูมิภาค ฯลฯ

ประเด็นที่ 2 **ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิ:** ในเหตุการณ์ร่วมสมัยที่ผ่านมา มีการใช้ความรุนแรงถึงตายในชายแดนใต้ ในทางทฤษฎี รัฐผูกขาดการใช้ความรุนแรงเพื่อระงับความรุนแรงที่ร้ายแรงกว่า ดังนั้น รัฐจึงอ้างความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงเข้าจับกุม หรือทำร้ายผู้ต้องสงสัยที่ขัดขืนหรือต่อสู้ด้วยอาวุธ ส่วนขบวนการอ้างความชอบธรรมในการต่อสู้เพื่อสิทธิในการครอบครองมาตุภูมิ เมื่อเห็นว่าการใช้สันติวิธีไม่ได้ผล ก็จำเป็นต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับผู้ที่มายึดครองดินแดนนี้ไปจากพวกเขา อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการใช้ความรุนแรงก็ย่อมมีผู้บาดเจ็บล้มตาย ซึ่งส่วนใหญ่คือพลเรือนที่ไม่ได้ต่อสู้ด้วยอาวุธ พวกเขาคือผู้ถูกละเมิดสิทธิโดยผู้ใช้ความรุนแรง

ประเด็นที่ 3 การบังคับกลมกลืนทางวัฒนธรรม: เมื่อถูกคุกคามโดยจักรวรรดินิยม ราชอาณาจักรสยามจึงเร่งสร้างรัฐให้อยู่ภายใต้อำนาจส่วนกลางพร้อมไปกับการสร้างชาติ โดยบังคับชุมชนวัฒนธรรมต่างๆ ให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมส่วนกลาง (forced assimilation) การสร้างรัฐ - ชาติของไทยประสบความสำเร็จ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการบังคับกลมกลืนคือนโยบายการศึกษาแบบชาตินิยมและนโยบายภาษาที่ให้ใช้ภาษาไทยในการอ่านเขียนเพียงภาษาเดียวอย่างใดก็ดี มีเพียงชายแดนใต้เพียงแห่งเดียวที่ยืนหยัดกับวัฒนธรรมของตนอย่างเหนียวแน่น โดยอาศัยความคิดชาติพันธุ์นิยมและความศรัทธาทางศาสนาเป็นแนวต้านการกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ประเด็นที่ 4 การรวมศูนย์อำนาจ: สังคมไทยเป็นสังคมที่มีลำดับชั้น (hierarchical) รัฐไทยเป็นรัฐที่อำนาจมักตกอยู่แก่ข้าราชการซึ่งมีสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน คนไทยมีค่านิยมที่จะยืนอยู่ข้างผู้มีอำนาจ ทั้งหมดเหล่านี้ทำให้ยากที่จะพัฒนาประชาธิปไตยจากระดับฐานราก และเป็นการยากที่รัฐส่วนกลางจะยอมกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อย่างไรก็ตามสำหรับชายแดนใต้ ถ้ารัฐประสงค์จะคงสถานภาพทางการเมืองในชายแดนใต้ดังที่เป็นอยู่ก่อนหน้าการต่อสู้ที่รุนแรง (status quo ante) หรือถ้าขบวนการยังประสงค์จะได้มาซึ่งเอกราช ถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมเป็นการยากที่จะบันดลให้เกิดความสงบสุขในพื้นที่ ดังนั้น หัวข้อการเจรจาไม่น่าจะใช่ทั้งการคงสถานภาพการรวมศูนย์เอาไว้ หรือปลดปล่อยดินแดนสู่เอกราช หากควรหาทางประนีประนอมโดยใช้หลักการกำหนดใจตนเอง (self-determination) ในหลายๆ เรื่อง โดยไม่อ้างหลักการนี้เพื่อนำมาใช้ในระดับมหภาคเพื่อการแบ่งแยกหรือขอคืนดินแดน

ประเด็น	บริบท	เรื่องเล่าหลัก จากส่วนกลาง	เรื่องเล่าหลัก จากชายแดนใต้
1. ประวัติศาสตร์	สนธิสัญญาสยาม - อังกฤษ (2542) ที่ให้ชายแดนใต้อยู่กับสยาม	ประชาคมโลกยอมรับการยึดครอง การขัดแย้งคือการขบถที่ต้องปราบ	คนในพื้นที่ไม่ยอมรับการยึดครอง การต่อสู้คือการปลดปล่อย
2. ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิ	อธิปไตยเป็นของรัฐ โดยที่รัฐอื่นไม่แทรกแซง	ขบวนการละเมิดสิทธิ โดยใช้ความรุนแรงต่อผู้บริสุทธิ์ รัฐอื่นต้องไม่แทรกแซง	รัฐละเมิดสิทธิและลุแก่อำนาจ ประชาคมโลกควรแทรกแซง
3. การบังคับกลมกลืนทางวัฒนธรรม	การล่าอาณานิคม การสร้างหนึ่งรัฐ - หนึ่งชาติ	ชาตินิยมความเป็นไทย เพื่อความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ	ชาติพันธุ์นิยมเพื่อต้านการกลืนชาติ มลายูคือมุสลิม มุสลิมคือมลายู
4. การรวมศูนย์อำนาจ	ตลาดเสรี ประชาธิปไตย เสรี	ทำงานเป็นทีมได้ในแนวทาง มีประสิทธิภาพ	การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ทำให้งานมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 เรื่องเล่าที่ต่างกันในประเด็นหลัก 4 ประเด็น

(ดัดแปลงจาก Widjojo, 2010, p. 33)

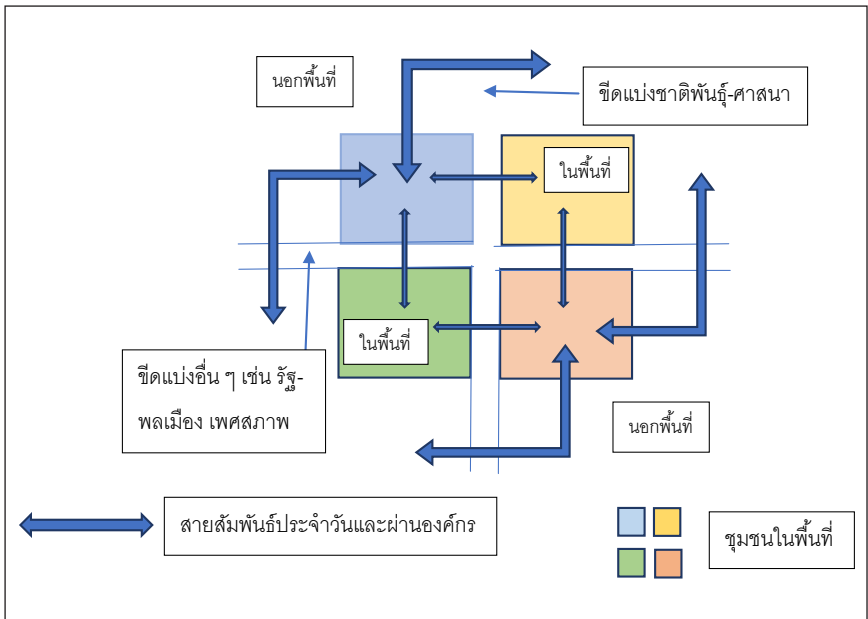
เพื่อที่จะเข้าใจมุมมองที่ต่างกันของตัวละครสำคัญในความขัดแย้งชายแดนใต้ จะขอสรุปมุมมองเหล่านั้น (จากการสังเกตแบบอัติวิสัยซึ่งยังต้องการการศึกษาวิจัยต่อไปอีก) ในรูปของตารางดังต่อไปนี้

ตัวละคร	วาทกรรม	ผลประโยชน์	สาเหตุความขัดแย้ง
เจ้าหน้าที่รัฐ	ความเป็นไทย เรารักคนไทยด้วยกัน พัฒนาและยุติธรรมแก่ทุกคน ให้สงสัยพวกเขา มั่นใจพวกเรา	ได้ทำตามหน้าที่ บางคนมีผลพลอยได้จากความขัดแย้ง ความก้าวหน้าในอาชีพ	ความสุดโต่งทางความเชื่อ การบิดเบือนประวัติศาสตร์ การปลุกระดม ให้เกลียดรัฐ
นักต่อสู้ของขบวนการ	ความเป็นมลายู - มุสลิม การปกครองของคนในพื้นที่โดยคนในพื้นที่ ให้สงสัยพวกเขา มั่นใจพวกเรา	ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพชน บางคนมีอิทธิพลในพื้นที่ บางคนมีสิทธิมีเสียงเพิ่มขึ้น	อาณานิคมสยาม อคติต่อชาติพันธุ์ การละเมิดสิทธิ พื้นที่นี้ด้วยพัฒนาการปราบที่ไม่เป็นธรรม
นักพัฒนาในองค์กรประชาสังคม	รักทั้งคนไทยและเพื่อนมนุษย์ ปกป้องสิทธิมนุษยชนถ้วนหน้า ธรรมาภิบาล การพัฒนา	ลดการสูญเสีย เพิ่มการมีส่วนร่วม เศรษฐกิจวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีงานทำที่มีความหมาย	ไม่ให้โอกาสแก่สันติวิธี การรวมศูนย์ การละเลยการพัฒนา ด้านการศึกษาและอื่นๆ
ประชาชนชาวพุทธและมุสลิม	ชาวพุทธเป็นพลเมืองชั้นสองในพื้นที่ อคติต่อมุสลิมในประเทศ และในโลก	ได้ประโยชน์และเกียรติเท่าเทียมกัน ได้รับความปลอดภัย บางคนมีอิทธิพลเพิ่มขึ้น	มีคนมายุ้งให้แตกแยก ชุมชนระแวงและแยกกันอยู่มากขึ้น การใช้ความรุนแรงไม่เลือก

ตารางที่ 3 มุมมองของตัวละครสำคัญ (ดัดแปลงจาก Widjojo, 2010, น. 19 - 20)

แม้ตารางที่ 2 และ 3 อาจให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเหตุการณ์ในชายแดนได้เพิ่มมากขึ้น แต่ก็เป็นการเพิ่มความซับซ้อนด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับการทำให้เรียบง่ายแบบทวิลักษณ์ ที่มีการแบ่งผู้เกี่ยวข้องเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายผิด (เขา) กับฝ่ายถูก (เรา) ความเรียบง่ายแบบดวนสรุปเช่นนี้ย่อมไม่เป็นประโยชน์ สิ่งที่ต้องเพียรหาคือความเรียบง่ายในเบื้องต้นที่ช่วยอธิบายความซับซ้อนที่มีอยู่ (จอห์น พอล เลเดอร์ค, 2555, น. 69 - 86)

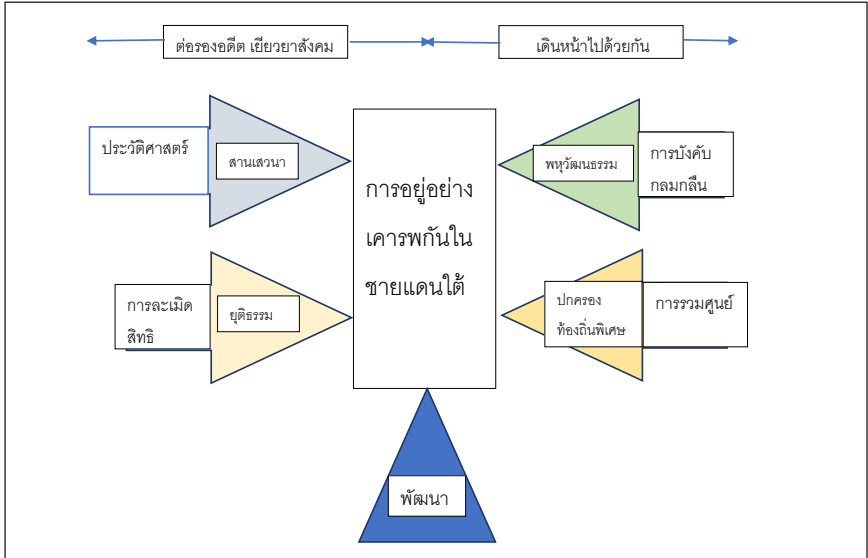
ในที่นี้ขอทดลองเสนอวิธีมองหาทางออกของความขัดแย้งแบบหนึ่ง คือมองความขัดแย้งว่าเป็นความยุ่งเหยิงหรือการขาดשבָּןของความสัมพันธ์ ทางออกคือการสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นบุคคลยุทธศาสตร์ โดยให้เป็นโยงโยข้ามไปมาระหว่างขีดแบ่งในสังคมที่มีหลากหลาย ไม่ใช่ขีดแบ่ง เดียว (จอห์น พอล เลเดอร์ค, 2555, น. 145 - 164; Varsney, 2002, น. 12) ในที่นี้ขอเสนอแผนภาพการข้ามขีดแบ่งไปมา (ที่ย่อมทำให้เรียบง่ายลงเหลือเพียง สองขีดแบ่ง) ระหว่างชุมชนที่มีแรงหนีศูนย์ให้แยกห่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดแรง เข้าหากันที่ลดโอกาสความขัดแย้งที่รุนแรงต่อกัน

แผนภาพที่ 2 แสดงเครือข่ายสายสัมพันธ์ที่เป็นโยงโยตัดไปมาข้ามขีดแบ่ง

โยงโยยที่ตัดไปมาควรเป็นสายสัมพันธ์ที่เท่าเทียม มีความเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน และรวมบุคคลยุทธศาสตร์ที่สามารถขยายโยงโยยภายในชุมชนได้ต่อไปอีก

จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วในข้อนี้ จะขอสรุปประเด็นและแนวคิดเป็นแผนภาพที่ 4 ในแผนภาพนี้ ชีกซ่ายจะเกี่ยวข้องกับอดีต ชีกชวอนาคต ที่เขียนไว้ตรงกลางด้านล่างหรือสิ่งที่ต้องทำเรื่อยไปคืองานพัฒนา ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาให้คนใฝ่รู้และมีจิตอันเป็นกุศล ตรงใจกลางของแผนภาพคือเป้าหมาย นั่นคือการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ซึ่งถึงแม้จะขัดแย้งก็ขอให้เป็นการพิพาท (civil dispute) สำหรับลูกศรที่อยู่โดยรอบ ปลายลูกศรคือประเด็นปัญหาทั้ง 4 ประเด็นที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนหัวลูกศรคือทิศทางหรือกระบวนการที่จะต้องทำในการร่วมกันหาทางออก ผมขอตั้งชื่อแผนภาพที่เป็นแนวคิดรวบยอดนี้ว่าแผนที่เดินทาง ตามแผนที่นี้เราต้องเดินทางไปด้วยกัน ยังบอกไม่ได้ชัดว่าจะต้องทำอะไรอย่างไรก่อนหลัง ขอเพียงมีวิสัยทัศน์ในการอยู่ร่วมกัน การพูดคุยกัน (สานเสวนา) การอำนวยความสะดวก การมีวัฒนธรรมที่ต่างกันแต่มีวิวัฒนาการไปด้วยกัน และการแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบ เพื่อให้ลูกหลานที่จะอยู่บนแผ่นดินนี้ต่างอยู่อย่างเป็นเจ้าของแผ่นดินนี้ร่วมกันต่อไป

แผนภาพที่ 3 แผนที่เดินทางสู่นาคร่วมกัน
(ปลายลูกศรคือประเด็น หัวลูกศรคือทางออก)
(ดัดแปลงจาก Widjojo, 2010, p. 23)

สำหรับประเด็นประวัติศาสตร์ ความยุติธรรมและการพัฒนา ได้มีการกล่าวถึงในที่ต่างๆ ไว้บ้างแล้ว ในที่นี้จะขอขยายความเฉพาะประเด็นพหุวัฒนธรรมนิยมและการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่เหมาะสมกับพื้นที่

การเดินทางไปด้วยกันสู่พหุวัฒนธรรมนิยม

เราคงเริ่มคุ้นกับคำว่าพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) กันบ้างแล้ว แม้คำคำนี้จะมียานิยามที่หลากหลาย แต่จะขอยกนิยามเพียงหนึ่งนิยามจาก Harper Collins Dictionary of Sociology (1991) มาเป็นตัวอย่างดังนี้ “พหุวัฒนธรรมนิยม หมายถึงการยอมรับและการส่งเสริมพหุวัฒนธรรม

... การเฉลิมฉลองและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น ภาษา ของชนกลุ่มน้อย ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งสนใจความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมของ ชนกลุ่มน้อยต่อวัฒนธรรมกระแสหลัก” (Rattansi, 2011) อย่างไรก็ตาม ยังมี ความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ต้องยิ่ง ระมัดระวังมากขึ้นเมื่อจะกล่าวถึงพหุวัฒนธรรมนิยม บทความนี้จะทดลอง ทำความเข้าใจกับแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมให้ชัดเจนขึ้น โดยหวังว่าเมื่อภาคิ ความขัดแย้งในชายแดนใต้จะพุดคุยกันในเรื่องพหุวัฒนธรรมนิยมในฐานะกรอบ ความคิดในการแก้ไขความขัดแย้ง บทความนี้น่าจะช่วยให้ทำความเข้าใจร่วมกัน กับความหมายของคำคำนี้ได้บ้าง

สังคมที่เรียกชื่อว่าสังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural society) นั้น หมายถึงสังคมที่มีชุมชนวัฒนธรรมตั้งแต่สองชุมชนขึ้นไป สังคมที่ตอบสนองต่อ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยพยายามกลบกลืนชุมชนวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งในบางส่วนหรือทั้งหมด ให้เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมกระแสหลักแล้วละก็ เรียกได้ว่าเป็นสังคมเอกวัฒนธรรมนิยม (monoculturalist) ส่วนสังคมที่ ตอบสนองต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วยความยินดีและทะนุถนอม ความหลากหลาย รวมทั้งเคารพข้อเรียกร้องทางวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ แล้วละก็ เรียกได้ว่าเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalist)

พหุวัฒนธรรมอ้างอิงข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมมีความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ส่วนพหุวัฒนธรรมนิยมอ้างอิงการตอบสนองในทางบวกต่อข้อเท็จจริง ดังกล่าว ในมุมมองด้านชีวิตมนุษย์ของพหุวัฒนธรรมนิยมนั้น เชื่อว่ามนุษย์ถูก ปลูกฝังโดยวัฒนธรรม เติบโตและใช้ชีวิตในโลกที่มีโครงสร้างทางวัฒนธรรม อยู่กับวิสัยทัศน์ถึงชีวิตที่ดีและระบบความหมายของโลกดังกล่าว และให้คุณค่า อย่างมากแก่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน มนุษย์อาจอยู่ในสังคมที่มี หลายวัฒนธรรม และอาจต้องการสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น

วัฒนธรรมย่อมมีคุณค่าสำหรับสมาชิก และไม่มีวัฒนธรรมใดที่ไร้ค่าโดยสิ้นเชิง หรือไม่มีสมบูรณ์แบบไปเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ การสานเสวนาระหว่างวัฒนธรรมย่อมเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ในขณะเดียวกัน ไม่ควรมองว่าในวัฒนธรรมหนึ่งโดยย่อมมีความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นเอกพันธ์ (homogeneous) ทั้งนี้ วัฒนธรรมหนึ่งๆ ย่อมมีประเพณีและชุดความคิดหลายกระแสที่ปะทะสังสรรค์กัน และเปิดรับอิทธิพลจากภายนอกซึ่งนำมาตีความและเลือกรับ วัฒนธรรมหนึ่งใดจะไม่สามารถเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอื่นได้ ถ้าไม่เห็นคุณค่าที่แตกต่างและมีมากหลายภายในวัฒนธรรมของตน

ในสังคมที่มีความขัดแย้งเชิงวัฒนธรรม เราควรระวังความคิดหรือการตีความในเรื่องวัฒนธรรมที่ไม่ช่วยในการคลี่คลายความขัดแย้ง ความคิดที่พึงระวังเช่นนี้มี อาทิ (Avruch, 2006, น. 14 - 16) 1) วัฒนธรรมเป็นเอกพันธ์ดังที่เพ็งกล่าวมาแล้ว 2) วัฒนธรรมเป็นเหมือนวัตถุสิ่งของ การทำให้วัฒนธรรมเป็นเหมือนสิ่งของ (reification of culture) คือการถือว่าวัฒนธรรมมีตัวตนที่อาจกระทำการโดยไม่ขึ้นอยู่กับการกระทำของคน 3) การถือว่าคนคนหนึ่งจะมีได้ก็แต่วัฒนธรรมเดียว 4) การถือว่าวัฒนธรรมคือประเพณี คือสิ่งที่สัมผัสจากภายนอกได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น 5) วัฒนธรรมเป็นอภาลิโก มีมาเช่นนี้แต่ไหนแต่ไร และจะเป็นเช่นนี้ต่อไป โดยไม่คำนึงว่าวัฒนธรรมมีชีวิต มีการปรับตัวตลอดเวลา 6) การอนุรักษ์วัฒนธรรมคือการกักอนุชนไว้ใน “วัฒนธรรมอันดีงาม” โดยไม่ยอมให้หรือไม่ยอมรับเมื่อพวกเขาจะใช้เสรีภาพในการเลือกรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาบ้าง

อมาตยา เซน (2552) เสนอว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจส่งเสริมปัจเจกบุคคลให้ใช้ชีวิตที่ตนเห็นคุณค่า แทนที่จะถูกจำกัดการใช้ชีวิต

ตามแต่ประเพณีนิยมที่มีอยู่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ดี แต่ต้องไม่ละเลยเสรีภาพของมนุษย์ และไม่ใช่ว่าเพียงการยอมรับว่ามีหลายชุมชนวัฒนธรรมอยู่เคียงกัน แล้วอ้างว่าชอบความหลากหลายเลยสนับสนุนให้แต่ละชุมชนมุ่งอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนโดยแทบไม่มีการแลกเปลี่ยนกันเลย ซึ่งจะเป็นแนวคิดสุดขั้วตรงข้ามกับการบังคับกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ในขณะที่ปีกความคิดหนึ่งเรียกร่อง “พหุวัฒนธรรม” ที่ไม่เน้นปฏิสัมพันธ์ เช่น ไม่ให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้โรงเรียนเดียวกันของเด็กและเยาวชน อีกปีกความคิดหนึ่งมองว่าการให้ทุกคนมีสิทธิพลเมืองเท่าเทียมกัน แล้วให้แข่งขันกันอย่างเสรี เช่น เพื่อเข้ามหาวิทยาลัย เข้ารับราชการ การมีงานทำ การทำธุรกิจการค้า ฯลฯ ก็ถือเป็นการเคารพต่อกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกันแล้ว แต่อันที่จริงสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมที่เสียเปรียบมานานต้องการเรียกร้องมากกว่าสิทธิของปัจเจก หากต้องการการยอมรับสิทธิส่วนรวม (collective rights) ของชุมชนด้วย เหมือนดังที่ Gerd Baumann ตั้งปุจฉาว่า “ความฝัน” ของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ นั้นเป็นความฝันเพื่อใคร แล้วก็ตอบปุจฉาเองว่า ชาวแอฟริกัน - อเมริกันต้องการความเท่าเทียมกันในสิทธิพลเมืองก็จริง แต่ก็ต้องการสิทธิชุมชนของตนด้วย โดยเรียกร่องให้มีการเยียวยาอดีตและมีมาตรการเพื่อเพิ่มโอกาสแก่ชุมชนที่ด้อยกว่ามานาน (Baumann, 1999)

ภาครัฐได้เขียนเป็นวิสัยทัศน์ของนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560 - 2562 ว่า “สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากเงื่อนไขความรุนแรง วิถีชีวิตของทุกคนได้รับการปกป้องพัฒนาบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน” (สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา, 2560) ข้อเสนอในที่นี้คือการตีความคำว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม” ให้ดี เช่น ให้หมายถึงการเคารพซึ่งกันและกัน (mutual recognition) (Taylor, 1994) ซึ่งต้องการเปิดรับความ

แตกต่างและการเปลี่ยนแปลง ความมุ่งมั่นให้เกิดความเสมอภาค และความสามารถที่จะเห็นตัวตนที่คั่นเคยของเราในความแปลกของผู้อื่น (Watson, 2010)

ในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง ความสัมพันธ์คือกุญแจสำคัญ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ต้องถักทอไปมาข้ามขีดแบ่งที่มีมากมาย ในแง่นี้ พหุวัฒนธรรมน่าจะหมายถึง “การผสมผสานวัฒนธรรม” ซึ่งตรงกับคำว่า interculturalism ที่ Ali Rattansi (2011, p. 152 - 164) ใช้นั่นเอง

การเดินทางไปด้วยกันสู่การปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 บัญญัติหลักการสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่นดังนี้

“มาตรา 249 ภายใต้บังคับมาตรา 1 ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น...”

และกล่าวถึงการปกครองรูปแบบพิเศษไว้โดยอ้อมดังนี้

“มาตรา 252 สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง ผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นหรือในกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะให้มาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ...”

ที่ขอเน้นถึง “รูปแบบพิเศษ” ก็เพราะสำหรับพื้นที่นี้ เราต้องคำนึงถึงหลายๆ มิติ เช่น ชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การอยู่ติดชายแดน ความขัดแย้งที่ต้องคลี่คลาย เป็นต้น ซึ่งไม่เหมือนกับพื้นที่อื่นของประเทศ แต่กระนั้นก็ต้องระวังและป้องกันมิให้มีการอ้างว่า “รูปแบบพิเศษ” ของการปกครองท้องถิ่นนั้นจะนำไปสู่ความเหมาะสมที่จะแยกเป็นรัฐอิสระ

ประเด็นทางการเมืองที่จะต้องคำนึงถึงคือการใช้เสียงข้างมากมาบังคับเสียงข้างน้อยในเรื่องที่พึงเคารพเสียงข้างน้อย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานเสรีภาพทางวัฒนธรรมและทางความเชื่อ ตลอดจนการมีวิถีชีวิตและการให้ความหมายแก่ชีวิตที่ตีงามที่ต่างกัน

ในเรื่องรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่เหมาะสมนั้น เรายังต้องการการสานเสวนาและถกแถลงระหว่างตัวละครที่สำคัญๆ อีกมาก ในขั้นนี้เพียงแต่หวังให้ตัวละครเห็นตรงกันว่าเมื่อถึงเวลาอันเหมาะสม จะยกประเด็นการปกครองนี้ขึ้นมาพูดคุย/เจรจากัน อีกทั้งจะเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

บทลงท้าย

บทความนี้หวังที่จะศึกษาความขัดแย้งในชายแดนใต้ โดยพยายามตอบคำถาม เช่น ใครขัดแย้งกับใคร ในเรื่องอะไร ทั้งนี้ โดยการศึกษาเป้าหมายและข้อเรียกร้องของฝ่ายต่างๆ จากนั้นจึงเสนอความเห็นว่าการขัดแย้งที่ยืดเยื้อมานานแล้วนั้น จะยิ่งยืดเยื้อต่อไปอีกนานหากไม่มีการพูดคุย/เจรจาสันติภาพ/สันติสุข ที่มุ่งตอบสนองต่อเป้าหมายของฝ่ายต่างๆ ในเรื่องพื้นฐานที่สำคัญแต่ไม่ใช่ในเรื่องการตั้งรัฐอิสระหากเป็นเรื่องการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น ส่วนการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในชายแดนใต้อย่างยั่งยืนนั้น มีพื้นฐานที่สำคัญอยู่ที่การยอมรับและการเสริมสร้างพหุวัฒนธรรมนิยมร่วมกัน หรืออยู่ที่การผสานวัฒนธรรม (interculturalism) นั้นเอง

บทความนี้เสนอประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น พร้อมทั้งเสนอทางออกในประเด็นเหล่านั้น รวมทั้งความจำเป็นที่จะดำเนินการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการศึกษาอย่างจริงจังด้วย โดยสรุปก็คือ บทความนี้ได้เสนอ “แผนที่เดินทาง” ไว้ในแผนภาพที่ 3 และให้ความสำคัญในเรื่องการปกครอง

ท้องถิ่นและเรื่องพหุวัฒนธรรมนิยม ซึ่งหมายถึงการสร้างประชาคมแห่งความ
หวังไยระหว่างคนในพื้นที่ด้วยตนเอง และระหว่างคนในพื้นที่กับคนที่อยู่นอก
พื้นที่ด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.). (2506). *เอาชนะ
ความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ.
- คณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี. (2559). *ตัวแสดงระหว่างประเทศในความ
ขัดแย้งถึงตายที่ชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- คมชัดลึก. (2556). *ปีอาร์เอ็น และ “อามีน โต๊ะมีนา”*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560,
จาก <http://www.komchadluek.net/news/scoop/153774>
- จอห์น พอล เลเดอร์ค. (2555). *พลัทธิธรรมแห่งจินตนาการ*. นครปฐม: สถาบัน
สิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นาซีอเราะ เจฮะฮะ. (2558). *เด่น โต๊ะมีนา: 7 ข้อ ฮัจญ์สุหลง - 5 ข้อ BRN รัฐให้ได้
ภาคใต้สงบ*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.isranews.org/south-news/academic-arena/item/40618-den.html>
- นิติธร วงศ์ยีน. (2560). *ตะโต๊ะยุติธรรมประจำศาลเยาวชนและครอบครัว
จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล: ความเป็นมาซึ่งควรบันทึกไว้*.
ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก http://elib.coj.go.th/Article/courtP6_4_3.pdf
- บะห์รูณ. (2548). *ญิฮาดสี่เทา ใครสร้าง ใครเลี้ยงไฟใต้*. หน้า 115 - 116
กรุงเทพฯ: สาริกา.

- ฟาฏินา วงศ์เลขา. (2560). “ทวิภาษา” แก้ปัญหาอ่านไม่ออก - เขียนไม่ได้. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=45099&Key=news_research
- โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. (2559). *สภาประชาสังคมใต้แถลงยุทธศาสตร์ใหม่สร้างพื้นที่กลาง - ผลักดันประชาชนร่วมกระบวนการสันติภาพ*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/8759>
- สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ. (2560). *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560 - 2562*. ค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.nsc.go.th/Download1/นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้%20พ.ศ.%202560-2562.pdf>
- อับดุลเลาะ หวังหนี. (2558). “มารา ปาตานี” เปิด 3 ข้อเรียกร้องจี “ประยุทธ์” ใช้ ม.44 ประกาศวาระแห่งชาติ. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก http://www.isranews.org/isranews-article/item/40932-mara_40932.html
- อามาตยา เซน (เขียน) ศีโรตม์ คล้ามไพบูลย์ (แปล). (2555). *อัตลักษณ์และความรุนแรง*. หน้า 111 - 114. นครปฐม: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อิมรอน. (2558). *419 NGOs ช่วยแก้หรือซ้ำเติมปัญหาไฟใต้*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก <http://pulony.blogspot.com/2015/01/419-ngos.html>

- Deep South Watch. (2556). *ข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของ BRN: ต้นฉบับ และบทแปลหลากหลายภาษา*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก www.deepsouthwatch.org/node/4635
- Deep South Watch. (2559). *รายงานฉบับสมบูรณ์ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey) ครั้งที่ 1 (กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2559)*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/9617>
- Deep South Watch. (2560). *บทสรุปผู้บริหาร ผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ [Peace Survey] ครั้งที่ 2*. ค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2560 จาก http://deepsouthwatch.org/sites/default/files/bthsrupphuubrihaarps2_03012017.pdf

ภาษาอังกฤษ

- Avruch, Kevin. (2006). *Culture and Conflict Resolution*. Washington D.C.: United States Institute of Peace.
- Baumann, Gerd. (1999). *The Multicultural Riddle*. London: Routledge.
- Curle, Adam. (1971). *Making Peace*. London: Tavistock.
- Galtung, Johan. (1958). *Theories of Conflict: Definitions, Dimension, Negations, Formations*. USA: Columbia University.

- Gunaratna, Rohan; Acharya, Arabinda. and Chua, Sabrina. (2005). *Conflict and Terrorism in Southern Thailand*. Singapore: Marshall Cavendish International.
- Parekh, Bhikhu. (2006). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rattansi, Ali (2011). *Multiculturalism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press Inc.
- Taylor, Charles. (1994). *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. New Jersey: Princeton University Press.
- Varshney, Ashutosh. (2002). *Ethnic Conflict and Civic Life*. New Delhi: Oxford University Press.
- Watson, C. W. (2010). *Multiculturalism*. Berkshire: Open University Press.
- Widjojo, Muridan. S. (editor). (2010). *Papua Road Map*. Singapore: ISEAS Publishing.